

Medijska slika Crne Gore

BUĐENJE JAVNOSTI I MEDIJA

Velizar Sredanović

5. januar 2005.

Da je konstituisanje građanske, kritičke javnosti, dugoročan i mukotrpan ali dostižan proces u izrazito ispolitizovanom društvu dokaz je i ocjena crnogorske javnosti koja je za najpozitivniji događaj u zemlji (prema istraživanjima agencije »Martin bord internešenel« za 2004.g.) izabrala zaštitu rijeke i kanjona Tare. Podsjetimo, Deklaraciju o zaštiti Tare je Skupština Crne Gore usvojila nakon dugotrajne borbe, koju su protiv izrazito jakih energetskih međunarodnih lobija potpomognutih određenim krugovima iz ovdašnje vlasti, pokrenuli mediji i nevladine organizacije a na kraju podržale ne samo opozicione nego i jedna od partija na vlasti. Tako je za sada spriječena izgradnja hidroelektrane »Buk Bijela« između Crne Gore i BiH, a samim tim i uništenje najdubljeg i najljepšeg evropskog kanjona (iza Kolorada, drugog u svijetu) i potapanja »poslednje suze Evrope« kako ovaj ekološki dragulj nazivaju u katalozima UNESCO~a. U svijetlu negativnih događaja u Crnoj Gori, u istoj anketi, pored aktuelne političke situacije, odnosa Srbije i Crne Gore i lošeg standarda građana, ispitanici su kao najgore što se desilo u 2004. godini istakli ubistvo glavnog urednika »Dana« Duška Jovanovića. Dakle, opet mediji i novinari kao nezaobilazni akteri ne samo u poltičkom javnom mnijenju već i u konstituisanju autonomne građanske javnosti i konsenzusa o životno značajnim pitanjima. Naravno, sve u interesu demokratizacije naglašeno ispolitizovanog i podijeljenog crnogorskog društva i dvije suprostavljene političke opcije.

Zbog razumijevanja javnog mnijenja i medijskih prilika u Crnoj Gori, naročito političke javnosti, čiji su akteri vlast (političari), mediji i građani neophodno je imati u vidu da su se na crnogorskoj političkoj pozornici (i iz niza ispitivanja javnog mnijenja), iskristalisale dvije antagonističke političke opcije. Jedna, oličena u aktuelnoj vlasti koja

teži ka potpunoj crnogorskoj nezavisnosti i druga politička opcija, koju predstavljaju opozicione stranke, usmjerena ka snažnoj integraciji Srbije i Crne Gore. U tom kontekstu prema istraživanjima o stavovima i navikama čitalaca, slušalaca i gledalaca građanska podijeljenost na političke opcije ima svoj odraz i u medijskom ogledalu (ogleda se i kroz medije). I u protekle tri godine kada je na populaciji od 620.000 stanovnika izlazilo (bilo) čak šest domicilnih dnevnih novina, (što je bio svojevrsni ne samo medijski već i ekonomski fenomen), uglavnom je preovladavalo mišljenje da ovdašnji mediji nijesu nezavisni, a da se u štampi znalo «ko je uz koga» politički, a bogami i ekonomski. U međuvremenu, gašenjem crnogorskog izdanja «Montenegroblica» i «Glasa Crnogoraca», gotovo da je nestao cijeli blok prosrpske ili štampe koja je gajila i propagirala unitarističku politiku. Istina, i danas postoji slična tendencija u «Danu», čiji je nekadašnji veliki tiraž za crnogorske prilike opao u odnosu na sada vodeće «Vijesti», koje su kao dio moćnog WAZ~a prve u regionu lansirale prodaju knjiga uz novine. S druge strane, bez pomoći iz nekadašnje savezne kase SRJ i finansijske potpore političkih istomišljenika unitarističke opcije u Crnoj Gori, «Dan» je kompenzovao pokretanjem «Revije D» koja je za kratko vrijeme postala najtiražniji nedjeljnik u Republici. To je ovom listu omogućilo da ostane u borbi za uticaj. Tabloid «Revija D» umnogom podsjeća na «Dan», koji i dalje gaji senzacionalizam, skandalozne informacije ali i ekskluzivne tekstove kojih, gotovo da i nema u ostalim crnogorskim dnevnim novinama, koje pripadaju suverenističkoj štampi. I revija «Istok», koja povremeno izlazi, takodje bi se svojim sadržajem mogla svrstati u korpus prosrpske štampe, ali sa neznatnim tiražem i uticajem.

U ovom drugom bloku je i nekadašnja jedina crnogorska dnevna novina »Pobjeda« koja je u proteklih šest decenija prešla put od glorifikovanja jugoslovenskih do crnogorskih državotvornih ideja. U »Pobjedi«, koja je na putu privatizacije, odavno nema komentara po kojima je bila prepoznatljiva, ali ni iznenadjenja jer je i po ocjenama dugogodišnjih čitalaca uvijek slovila kao režimsko glasilo i novina koja se tradicionalno čita uz prvu jutarnju kafu. U septembru ove godine osnovana je i malotiražna «Republika» koja se od nekadašnje, takodje suverenističke «Publike» (prestala da izlazi proljetos) prema ocjenama čitalaca ali i analitičara suštinski razlikuje samo po naslovu dnevnika. «Vijesti» koje su nekada bile perjanica indenpentističkih ideja danas su više okrenute životnim pitanjima građana što je vjerovatno rezultat i promjene vlasničke strukture (pripadaju lancu izdavačke korporacije Westdojče Algemajne Cajtung). U svakom slučaju «Vijesti» imaju odličan rejting pa ih vrlo često prenose i citiraju i

elektronski mediji u svojim informativnim emisijama. Uostalom, pored malotiražnog nedjeljnika «Monitor», koji je uvijek i bez kalkulisanja bio za nezavisnu Crnu Goru, samo «Vijesti» u kontinuitetu imaju komentare, zapažene kolumne i trend bavljenja istraživačkim novinarstvom. Ne zna se koliki je ukupni tiraž 45 štampanih medija (četvoro dnevnih, troje nedjeljnih, 8 petnaestodnevni, 13 mjesečnika, kvartalnih, polugodišnjaka, godišnjaka i ostalih ...) koliko ih registrovano u Crnoj Gori. No, prema poslednjim podacima Instituta za medije Crne Gore prosječan tiraž dnevnih novina u ovoj republici iznosi oko 60.000 brojeva (komada), što je u odnosu na broj stanovnika imponantna cifra, ako se ima u vidu da je prosječan broj strana po ovom tipu medija 38, a da jedan primjerak košta pola eura. U anketi Instituta za medije od 1.382 gradjanina čak 40 odsto ispitanika smatra da novine ne ispunjavaju društvenu ulogu kontrole nad onima koji imaju političku ili ekonomsku moć, 33 odsto se izjasnilo za odgovor «samo donekle». Prema mišljenju najvećeg dijela ispitanika najjača garancija da će novine pisati istinito, sveobuhvatno i politički nepristrasno jeste njihova nezavisnost od političkih partija (32%), zatim moralni i profesionalni kredibilitet glavnog i odgovornog urednika i novinara (28%), dok se finansijska nezavisnost, kao garancija objektivnosti (17%) našla tek na trećem mjestu po važnosti. Interesantno je da je i u novogodišnjoj anketi (čiji će se rezultati uskoro prezentovati javnosti) došlo do promjena kod odgovora povodom pitanja o garanciji objektivnosti, pa je ekonomski faktor, odnosno finansijska nezavisnost pozicionirana ispred moralnog i profesionalnog kredibiliteta glavnog urednika i novinara.

Koliko je crnogorsko društvo par excellence političko nedvosmisleno pokazuje i CEDEM-ovo istraživanje (na respektabilnom uzorku od 1030 ispitanika) političkog javnog mnijenja u kom samo 17 odsto ispitanika tvrdi da nijesu dovoljno informisani o političkim događajima, dok su ostali dovoljno, donekle ili u potpunosti informisani. Petina ispitanika, ili preciznije 21 odsto ih nemaju povjerenja u televiziju kao medij, a čak 45 odsto nema povjerenja u radio ili ga ne slušaju. Da ne čitaju novine ili nemaju povjerenja u printane medije izjasnilo se 38 odsto ispitanika. Od svih elektronskih medija najviše vjeruju javnim radio difuznim servisima Televiziji Crne Gore i Radiju Crne Gore, a od dnevnih novina «Vijestima». Za razliku od rezultata ovog aprilskog istraživanja, u junskom ispitivanju javnog mnijenja je došlo do smanjenja od 7 procenata ispitanika koji nemaju povjerenja niti u jedne novine. Ključna razlika, međutim, između ova dva istraživanja je nastala u povjerenju prema dnevnim novinama, jer je u međuvremenu ubistvo glavnog i odgovornog urednika «Dana» uslovalo da povjerenje u «Dan» poraste za čitavih 8 odsto i primakne se na skali povjerenja neprikosnovenim «Vijestima» u

konkurenciji «Pobjede», najstarijeg crnogorskog dnevnika i «Publike» (u međuvremenu se ugasila), te nekoliko beogradskih dnevnih novina tradicionalno prisutnih na crnogorskom tržištu printanih medija. I ovaj podatak nam potvrđuje da aktuelna društvena zbivanja snažno utiču na fluktuacije u javnom mnijenju.

Uostalom još teoretičari frankfurtskog kruga, šezdesetih godina, kroz kritičku prizmu ocjenjuju teoriju Voltera Lipmana iz dvadesetih godina prošlog vijeka o izjednačavanju štampe, javnog mnijenja i stvarnosti. Pored teorije Maksa Horkhajmera i Teodora Adorna o kulturnoj industriji, u kontekstu crnogorske političke i medijske realnosti aktuelno je i razmišljanje Herberta Markuzea da štampa i televizija stvaraju jednodimenzionalnu sliku stvarnosti, u funkciji društvene integracije i sprečavanja društvenog sukoba. Zar ono što čujete i vidite uveče kao najavu vijesti dana u udarnim informativnim emisijama na elektronskim medijima već sutradan nije osvanulo na naslovnim stranama dnevnih novina. I tako, dok medijski sadržaj nameću svojom aktivnošću političari, odnosno kontrolišu javnost kao u Orvelovim i Hakslijevim romanima, oblikujući jednodimenzionalnog tranzicionog gradjanina, što je suština - niko ne može osporiti medijski pluralizam u formi. U prilog tome je i sve veći broj medija, raznolikost vlasništva (od komercijalnih do javnog servisa), solidna institucionalna i zakonska medijska infrastruktura primjerena evropskim uzorima... Uprkos tome, nema ekonomske nezavisnosti ni za jedini javni radio difuzni republički servis RadioTeleviziju Crne Gore ali ni za, gotovo, dvije hiljade medijskih profesionalaca koji su u 2004.godini bili angažovani u 75 medija.

U Crnoj Gori, prema podacima Instituta za medije djeluje ukupno 108 medija i 7 dopisništava, od čega su 42 radio stanice, 15 televizija, 4 on line (najposjećenije **cafemontenegro.cg.yu** i **pcnen.cg.yu**) i jedna novinska agencija ili 32 medija manje nego u 2002. godini. Što se tiče vlasničke strukture medija najčešći vlasnici medija su preduzeća - 32 (31,4%), zatim slijede javni servisi - 22 (21,6%), nevladine organizacije - 16 (15,7%). Preduzeća su uglavnom vlasnici radio stanica (17), a nevladine organizacije češće posjeduju štampane medije. Koliko će o(p)stati elektronskih medija nakon podijele frekvencija od strane Agencije za radio difuziju Crne Gore početkom 2005 godine ostaje da se vidi jer i tender raspisan 24.decembra 2004.g.donijeće niz novina u emitovanju radijskog i tv programa, pošto nastupaju nova i stroga pravila.To znači da ubuduće neće biti kompenzacija i opraštanja obaveza i dugova emitera, jer će svi imati istu startnu poziciju. Pošto postoji kompletan medijski zakonski okvir svi elektronski mediji koji dobiju frekvencije moraće poštovati propise i pravila i zaboraviti na pirateriju i «preuizimanje»

programa sa satelita. Recimo, prema nacrtu uputstva o količini, trajanju i rasporedjivanju oglašavanja, predviđeno je da ukupno trajanje reklama za bilo koji dan na javnom servisu RTCG ne smije preći sedam minuta na sat emitovanog programa. Kod privatnih elektronskih medija po satu ne smije biti više od 12 minuta reklamnog i telešoping sadržaja. Na kraju, samo po sebi nameće se i pitanje: da li mogu mediji ispuniti i pomenute kvote reklamne tv minutaže od oglašivača iz osiromašene privrede i sve siromašnijih gradjana i pokrenuti sopstvenu rtv produkciju.

I tako će se uskoro završiti i medijska tranzicija u Crnoj Gori. Po onoj narodnoj «ko preživi pričaće». U tom je i poenta, jer ako mediji uspiju da zabilježe i objasne gadjanima da tranzicija kao proces nije samo ono što nameću oni koji provode reforme već i sasvim obična životna priča i prilagodjavanje reformama svakog gradjanina ponasob u demokratskom poretku, neće biti ni dobro informisanih gradjana, ni demokratije. Vratimo se na početak ove analize, odnosno na zaštitu Tare kao događaj godine u Crnoj Gori i, konačnom, budjenju crnogorskih medija i javnosti. Ili kako tvrdi i Džon Kin u knjizi «Mediji i demokratija» (1991.g.) o novim ekološkim rizicima: «Demokratija i mediji u javnoj službi jesu reflektivno sredstvo za kontrolisanje vršenja vlasti».